

Лекція № 7

Післябукварний період навчання грамоти.

Мета:

- усвідомити особливості післябукварного періоду навчання грамоти;
- оволодіти методикою формування якісних ознак читання, методикою опрацювання тестів післябукварного періоду, методикою удосконалення технічних, графічних, орфографічних умінь і навичок;
- знати зміст, структуру і методику уроків української мови в післябукварний період;
- уміти розробляти та аналізувати проєкти уроків та їх фрагменти, проводити уроки післябукварного періоду, використовуючи сучасні педагогічні технології навчання та передовий педагогічний досвід учителів початкової школи;
- знати вимоги до порядку ведення учнівських зошитів і оформлення письмових робіт.

Методи: бесіда, пояснення, робота з підручником, зошитом.

Основні поняття теми: основні завдання, післябукварний період навчання грамоти, читання, письмо, аналіз, синтез, звуковий аналітико-синтетичний метод, інтеграція, інтегрований урок, текст.

План

1. Основні завдання післябукварного періоду навчання грамоти
2. Особливості уроків читання, письма в післябукварний період навчання грамоти.
3. Структура й методика уроків читання.
4. Зміст, побудова сторінки "Букваря" післябукварного періоду.

Література

1. Дем'яненко С. Формування мовленнєвого поняття текст у дітей шестилітнього віку // Поч. школа. — 2003. — № 7.
2. Захарійчук М. Д. Навчання грамоти. Післябукварний період. Майстер- клас / М.Д. Захарійчук, В.О. Науменко. // Початкова освіта. — 2013. — № 8 (680) — Випуск 2. — 32 с.
3. Марченко Н. Психолінгвістичні й лінгвометодичні підходи до змісту формування у першокласників мовленнєвих умінь і навичок міркувати /Н.Марченко // Початкова школа, 2003.— №6. — С. 11–14.
4. Простота Л. Урок навчання грамоти / Л.Простота // Початкова школа, 2012. — №7. — С. 33–36.

1. Основні завдання післябукварного періоду навчання грамоти

Основне завдання післябукварного періоду — систематизувати знання, уміння й навички з читання і письма, здобуті першокласниками в добукварний і букварний періоди, забезпечити плавний перехід до навчання рідної мови в 2 класі за підручниками «Читанка» та «Українська мова». На цьому етапі навчання структура уроку з читання наближається до уроку за «Читанкою». Матеріалом для читання є зв'язні прозові і віршові тексти, на основі яких учитель формує вміння опрацьовувати їх: ділити на логічно завершені частини, читати й переказувати частинами, вибірково, в особах тощо. Значна увага приділяється виразності читання тексту. З цією метою учні виконують спеціальні вправи, в основі яких лежить не тільки наслідування зразка, а й смисловий та інтонаційний аналіз окремих речень. Тексти букваря післябукварного періоду створюють основу для розвитку мовлення школярів. За ними проводять вступні і підсумкові бесіди, переказування, стисле і близьке до тексту, продовження тексту за уявою або за інформацією, одержаною на дану тему з дитячих книжок, радіо- і телепередач, кінофільмів тощо.

Післябукварний період використовується також для формування в учнів самостійності і читацької активності. У цей період учні ознайомлюються з творами найвидатніших українських і російських письменників, тому на уроці можуть звучати тексти не тільки з букваря, а й з окремо виданих художніх книжок цих авторів. З метою відпрацювання способів читання (цілими словами, зв'язно) та техніки (швидкості, виразності, правильності, усвідомленості) учитель використовує в роботі як із сильнішими, так і зі слабшими учнями різноманітні дидактичні матеріали з читання, періодичні дитячі видання, ілюстровані книжки для дітей, а також навчальні посібники, призначені для позакласного читання в 1 класі.

Основні завдання післябукварного періоду навчання грамоти

- ✚ систематизувати знання, уміння, отримані в добукварний, букварний періоди навчання грамоти;
- ✚ удосконалення вміння читати, писати, робити елементарні аналітико-синтетичні операції з одиницями різних мовних рівнів для розвитку усного мовлення;
- ✚ розвивати мовлення учнів,
- ✚ ознайомити учнів з відомими українськими письменниками,
- ✚ списування слів, речень, текстів;
- ✚ формування в учнів самостійності і читацької активності.

2. Особливості уроків читання в післябукварний період навчання грамоти.

Основне завдання уроків читання у післябукварний період – удосконалювати в першокласників навичку читання; відпрацьовувати темп і виразність читання, які

безпосередньо залежать від рівня усвідомленості змісту тексту. Одночасно слід продовжувати застосування вправ на звуковий і звуко-буквений аналіз, розширювати роботу з розвитку усного мовлення і творчих здібностей учнів.

Уроки читання в післябукварний період тісно пов'язуються з уроками письма. Так, на уроках читання учням пропонується на дошці по кілька речень, записаних рукописним шрифтом, а на уроках письма практикується списування з друкованого шрифту слів, словосполучень і речень. На всіх уроках післябукварного періоду застосовуються аналітико-синтетичні вправи з різними мовними одиницями: реченнями, словами, звуками.

На уроках письма учням пропонують вправи з посильним орфографічним навантаженням: коментоване списування, списування слів зі вставленням пропущених літер, різні за способом сприйняття види мовного матеріалу навчальних диктантів, серед них — зорові, зорово-слухові, попереджувальні, пояснювальні, письмо з пам'яті тощо.

Ці можливості розкриваються передусім у роботі над зв'язним текстом, переважно художнім, який учні сприймають на слух, виконують ряд завдань, спрямованих на усвідомлення його змісту, теми і мети, у процесі розкриття лексичного значення і відтінків слів, наповненні їх образним змістом (аудіювання); у вільних висловлюваннях за змістом почутого і прочитаного тексту (говоріння); у закріпленні графічних та елементарних орфографічних умінь на мовсловосполучень, речень), узятому з опрацьованого тексту.

Уроки читання та письма, об'єднані однією темою, містять тексти для слухання—аудіювання, читання, театралізації, розвитку усного та писемного мовлення, вправи з посиленням орфографічним навантаженням, творчі завдання, мовні та мовленнєві ігри.

Матеріалом для читання є невеликі прозові і віршові тексти. Опрацювання цих текстів сприяє розвитку мовлення першокласників, розширенню їх світогляду, вихованню патріотичних, громадянських почуттів, високих моральних якостей. Значна увага звертається на завдання інтегрованого змісту. Проводиться системна робота з розвитку мовних компетенцій.

З метою відпрацювання способів читання (цілими словами, зв'язно) та техніки (швидкості, виразності, правильності, усвідомленості) учитель використовує в роботі як із сильнішими, так і зі слабшими учнями різноманітні дидактичні матеріали з читання, періодичні дитячі видання, ілюстровані книжки для дітей, а також навчальні посібники, призначені для позакласного читання в 1 класі.

Урок читання в післябукварний період наближається до уроків формування навички читання і літературного розвитку.

3. Структура й методика уроків читання

Працюючи над текстами післябукварного періоду, необхідно застосувати такі види й прийоми роботи, які сприяли б формуванню навичок свідомого читання, зокрема:

- 1) підготовка до сприймання твору;
- 2) взірцеве читання вчителем;
- 3) словниково-орфоепічна робота;
- 4) кількаразове читання творів;
- 5) бесіди за малюнками Букваря і додатковими ілюстраціями;
- 6) бесіда за змістом прочитаного;
- 7) відповіді на запитання вчителя за змістом прочитаного;
- 8) знаходження відповіді на питання вчителя у тексті твору;
- 9) пошепкове читання тексту з метою відстукування відповіді на попередньо поставлене вчителем запитання;
- 10) вибіркоче читання;
- 11) ділення тексту на частини;
- 12) знаходження в тексті слів для підпису, що відповідає змісту малюнка;
- 13) переказ тексту (близький до тексту, стислий, продовження тексту за уявою);
- 14) мовний аналіз тексту;
- 15) вправи з розвитку мовлення.

На цьому етапі навчання проводять **уроки таких типів**: урок формування і вдосконалення читацьких умінь і навичок; урок закріплення й застосування знань, умінь і навичок; урок узагальнення і систематизації знань; урок повторення і корекції знань, умінь і навичок; комбінований урок, нестандартний урок.

4. У післябукварній частині підручника вміщені цікаві тексти – прозові та віршовані, що створюють основу розвитку мовлення першокласників, дають можливість проводити різні види аналізу змісту тексту (фактичний, образний, лексико-стилістичний, смисловий), такі види роботи над текстом, як відповіді на питання, поділ на частини, добір заголовків, переказ, творчі види робіт. Зазначені види і прийоми роботи з текстом наблизатимуть першокласників до опрацювання „Читанки” в другому класі.

Послідовність опрацювання навчального матеріалу, поданого на сторінках і тематичних розворотах букваря.

1. Робота над предметними малюнками, аналітико-синтетичні вправи з виучуваним звуком, аналіз і складання звуко-складових моделей до малюнків.
2. Називання букви (друкованих великої і маленької), аналіз її графічної будови.

3. Читання складів та слів, поданих в аналітико-синтетичній формі.
4. Читання слів у колонках.
5. Робота над сюжетним малюнком букваря.
6. Читання речень, зв'язного тексту.
7. Опрацювання інших матеріалів, що містяться на сторінці (сторінковому розвороті) букваря.

Читання слів у колонках і букварних текстів.

У букварний період велика увага приділяється голосному читанню, як ведучому виду в першому класі. Крім того, практикується напівголосне читання. Як відомо, голосне читання допомагає виробити вміння читати правильно, виразно, а напівголосне сприяє кращому усвідомленню прочитаного, дає можливість організувати самостійну роботу на уроці. Уже в цей період дуже важливо застосовувати такі форми читання як інтонаційне, вибіркоче, в особах, хорове, ланцюжком, творче, колективні декламації.

Читання слів у колонках передбачає розв'язання таких завдань:

1) підготовка до правильного читання слів, що зустрінуться в тексті, розуміння значення окремих слів, які потребують детального пояснення. Слова ускладненої структури та багатоскладові друкуються на дошці врізному вигляді в залежності від рівня сформованості навички читання учнів класу:

- роздрібленими одиницями читання (с-к-ла-ли);
- різновисотними складами (лавКА);
- Різнокольоровими складами (поставили);
- З помітками після кожного складу (ви'ста'ва або ви-ста-ва);

2) удосконалення техніки читання шляхом застосування різних варіантів, видів і форм читання: первинне самостійне читання кожним учнем напівголосу, первинне зразкове читання вголос вчителем і повторне читання вголос (напівголос) учнями, первинне читання вголос учнями за викликом вчителя і повторне читання напівголосу всіма учнями, читання учнями вголос з проговорювання складів; хорове, групове, коментоване, інтонаційне, тлумачне, орфоепічне, ланцюжком, вибіркоче, творче читання;

3) формування пропедевтичних умінь з фонетики, морфології, морфеміки, лексики, орфографії в процесі читання слів у колонках. Розв'язується ця проблема шляхом проведення вибіркового читання з різноманітними завданнями: знайти і прочитати односкладові, двоскладові, трискладові слова; слова, в яких наголошений голосний у першому (другому, третьому) складі; слова, що відповідають на питання хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять?; слова-родичі; слова, що означають імена, прізвища людей, клички тварин .

Первинне читання слів у колонках здійснюються учнями самостійно, напівголосу. „Не варто привчати дітей до того, що перший раз читає сам учитель. Якщо ж перший раз навчальний текст читає (озвучує) сам учень, то значно збільшується практика в самостійному впізнанню графічних сигналів, розвивається техніка читання у дітей” (Г. П. Коваль).

Опрацювання букварного тексту розпочинається з роботи за сюжетним малюнком з метою забезпечення розуміння теми, змісту тексту, тому що на малюнку (як і в тексті) виділяються такі його істотні ознаки, як тема (про що говориться в тексті), зміст (що говориться), заголовок. Учні розглядають сюжетний малюнок, за яким проводиться бесіда, спрямована на розкриття теми і змісту малюнка. Для кращого розуміння змісту тексту лексика, яка буде використовуватись під час роботи за малюнком, повинна максимально наближатись до лексики букварного тексту.

Первинне читання тексту може здійснюватись учнями самостійно напівголосу, а потім учні відповідають на 1-2 запитання. Текст може читати учитель, якщо це буде вірш, казка, скоромовка, загадка, тобто твір, в якому потрібно передати певні почуття, настрої, ставлення до дійових осіб. Після первинного проводиться повторне читання в різних варіантах (читання всіма учнями за вчителем: вчитель голосно, діти – напівголосу, тлумачне, орфоепічне читання, читання вголос одним учнем, парами). Під час читання здійснюється цілеспрямований аналіз тексту (смісловий, структурний, лексико-стилістичний).

У зв'язку з читанням і аналізом букварних текстів варто виконувати завдання творчого характеру:

- відповідь на запитання проблемно-пізнавального характеру;
- переказ прочитаного; продовження тексту з введенням у розповідь слів, які подаються додатково;
- продовження тексту з опорою на сюжетний малюнок; розповідь за аналогією; читання в особах;
- словесне малювання, озаголовлювання текстів.

Опрацювання тексту потрібно здійснювати так, щоб забезпечити розуміння його і розвивати техніку читання.